

УДК 347.763:656.073.436

М. О. Недокус

## ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН

Проблеми правового регулювання перевезення небезпечних речовин є досить актуальною темою і малодослідженою. В Україні, а також за її межами з'явилося багато виробництв, які у своїй діяльності використовують радіаційні, отруйні і вибухонебезпечні речовини. Найбільш важливим є екологічний аспект перевезення небезпечних речовин. Інциденти, що виникають під час перевезення цих вантажів, спричиняють загибель і захворювання людей, тварин, забруднення доріг, промислових об'єктів, житлових будинків. Від цього економічні збитки можуть скласти десятки мільйонів гривень, а соціальні збитки — знищення природних ресурсів, національних багатств країни.

Метою статті є аналіз законодавства, що регулює порядок перевезення небезпечних речовин, виявити проблеми і недоліки, які при цьому виникають.

Дослідження даної теми базуються на аналізі положень чинного законодавства у сфері правового регулювання перевезень небезпечних вантажів, наукових праць таких авторів, які вивчали загальнотеоретичну основу зазначеної проблеми в різні періоди: Ю. П. Бітяк, Д. В. Зеркалов, Л. А. Коваль, Ю. А. Тихоміров, В. П. Поліщук, О. М. Дубніков. Але потрібно сказати, що більшість інформації вже застаріла і з'явилися нові проблеми, які не вирішені й досі.

Кожне перевезення небезпечного вантажу являє собою потенційну можливість аварії і тому однією з глобальних проблем є забруднення навколишнього середовища, що призводить до змін клімату та збільшенню кількості тяжких захворювань серед людей і тварин.

Конституція України встановлює, що людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю і кожен має право на безпечне довкілля. Право громадян співвідносить обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку і підтримувати екологічну рівновагу на території України, зберігати ґенофонд українського народу [1].

Для того щоб розуміти реальну загрозу, яка може слідувати за перевезенням небезпечних речовин, потрібно знати, що під небезпечною речовиною розуміється хімічна, токсична, вибухова, окислювальна, горюча речовина, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя та здоров'я людей і довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю та здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям [2].

Поводження з небезпечними речовинами регламентується правилами, які встановлені законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про санітарно-епідеміологічне благополуччя населення»

(1994), «Про пестициди і агрохімікати» (1995), «Про відходи» (1998), «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (2000), «Про перевезення небезпечних вантажів» (2000), «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (2001) та іншими нормативно-правовими актами.

Загальні положення щодо поводження з небезпечними речовинами визначені у статті 52 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Установлено, що підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані додержувати правил транспортування, зберігання і застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів, з тим щоб не допустити забруднення ними або їх складовими навколишнього природного середовища і продуктів харчування. При створенні нових хімічних препаратів і речовин, інших потенційно небезпечних для навколишнього природного середовища субстанцій, повинні розроблятися та затверджуватися у встановленому законодавством порядку допустимі рівні вмісту цих речовин у об'єктах навколишнього природного середовища та продуктах харчування, методи визначення їх залишкової кількості й утилізації після використання. Вміст природних і штучних домішок, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища або здоров'я людей, у таких препаратах, а також сировині, що використовується для їх виробництва, не повинен перевищувати допустимих рівнів, встановлених відповідно до законодавства. Екологічні вимоги при виробництві, зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні, захороненні токсичних та інших небезпечних для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовин, віднесення хімічних речовин до категорії токсичних та їх класифікація за ступенем небезпечності визначаються нормативними документами на підставі висновку державної екологічної експертизи та погоджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я і спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

За законодавством України експлуатація об'єкта, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, дозволяється лише при отриманні на це письмового дозволу від обласної, Київської або Севастопольської міської державної адміністрації, виконавчих органів селищної або міської рад. Для отримання дозволу суб'єкт господарської діяльності подає заяву, до якої додаються: декларація безпеки; договір обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна аваріями на об'єктах, де застосовуються небезпечні речовини; план локалізації та ліквідації аварій на відповідних об'єктах; висновки передбачених законом державних і в разі наявності громадських експертиз та інші документи, передбачені статтею 13 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

Законодавство України також установлює певні вимоги щодо перевезення небезпечних речовин, але проблема у тому, що вони часто ігноруються або здій-

снюються не в повному обсязі, що часто призводить до катастроф. Так, Закон України «Про перевезення небезпечних речовин» (від 06.04.2000 р.) визнає небезпечними речовинами речовини, віднесені до таких класів: клас 1 — вибухові речовини та вироби; клас 2 — гази; клас 3 — легкозаймисті розчини; клас 4.1 — легкозаймисті тверді речовини; клас 4.2 — речовини, схильні до самозаймання; клас 4.3 — речовини, що виділяють легкозаймисті гази при стиканні з водою; клас 5.1 — речовини, що окислюють; клас 5.2 — органічні пероксиди; клас 6.1 — токсичні речовини; клас 6.2 — інфекційні речовини; клас 7 — радіоактивні матеріали; клас 8 — корозійні речовини; клас 9 — інші небезпечні речовини та вироби. Під перевезенням небезпечних вантажів розуміється діяльність, пов'язана з переміщенням небезпечних вантажів від місця їх виготовлення чи зберігання до місця призначення з підготовкою вантажу, тари, транспортних засобів та екіпажу, прийманням вантажу, здійсненням вантажних операцій і короткостроковим зберіганням вантажів на всіх етапах переміщення [3].

Під небезпечним вантажем розуміються речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин.

Як вже вище зазначалося, небезпечні речовини найбільшу небезпеку представляють при їх перевезенні, де вони можуть піддаватися діям зовнішніх сил, таких як удар, тертя, висока температура. В останні роки число надзвичайних ситуацій на транспорті в Україні було знижено, але кількість недоліків у роботі, аварійних ситуацій, що виникають при перевезенні небезпечних речовин, не знижується, зберігаються ризики транспортних подій, тому без чіткого виконання приписів нормативно-правових актів, за допомогою яких всі етапи перевезення перетворилися б на чіткі, зрозумілі, швидко здійснювані відрізки перевізного процесу, неможливо дотримувати екологічну безпеку, життя і здоров'я людей. [4]

Згідно з Законом України «Про перевезення небезпечних речовин» транспортні засоби, якими перевозяться небезпечні вантажі, повинні відповідати вимогам державних стандартів безпеки, охорони праці й екології, а також у встановлених законодавством випадках мати відповідне маркування і свідоцтво про допущення до перевезення небезпечних вантажів. Але, на жаль, дуже рідко транспортний засіб відповідає усім технічним нормам.

Для безпечної роботи з небезпечними вантажами діє єдина міжнародна система забезпечення безпеки, яка ґрунтується на Рекомендаціях Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН), міжнародних правилах перевезення небезпечних вантажів та національному законодавстві.

Рекомендацій по перевезенню небезпечних вантажів для всіх видів транспорту здійснюється і розробляються Комітетом експертів з перевезення небезпечних вантажів Економічної і Соціальної Ради ООН. Комітет експертів розробляє Рекомендації у формі «Типових правил перевезення небезпечних вантажів», які є рекомендаційним документом. На основі цього міжнародні організації і національні органи влади різних держав, розробляють необхідні нормативні документи, що регулюють перевезення небезпечних вантажів різними видами транспорту. На сьогодні діє п'ятнадцята редакція Типових правил по перевезенню небезпечних вантажів [5]. У своїй сукупності система міжнародного регулювання перевезень небезпечних вантажів є достатньо складною і включає велику кількість конвенцій і угод, основними з яких є: Правила безпечного перевезення радіоактивних матеріалів; Міжнародний кодекс морського перевезення небезпечних вантажів; Технічні інструкції по безпечному перевезенню небезпечних вантажів по повітря; Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів; Правила міжнародного перевезення небезпечних вантажів по залізницях; Європейська угода про міжнародне перевезення небезпечних вантажів по внутрішніх водних шляхах.

На відмінно від Типових правил, всі ці документи є обов'язковими для виконання при здійсненні міжнародних перевезень небезпечних вантажів по території України, тому що наша країна є учасницею міжнародних договорів, відповідно до яких перевезення небезпечних вантажів здійснюється за міжнародними правилами, які відповідають Рекомендаціям ООН. Вказані міжнародні документи розповсюджуються на всі сфери діяльності з небезпечними вантажами і їх перевезення різними видами транспорту.

Так, автомобільні перевезення небезпечних вантажів здійснюються відповідно до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (далі — ДОПНВ) від 30.09.1957 року з подальшими доповненнями і змінами. Україна приєдналася до цього документу у 2000 році. Більшість змін, що вносилися у чинні нормативні акти у відповідності з даною конвенцією, носили тільки заборонний характер і не враховували міжнародний досвід у забезпеченні безпеки перевезень.

Оскільки перевезення небезпечних вантажів здійснюються різними видами транспорту, для кожного з яких застосовуються свої норми і правила організації перевезень, оформлення документації, маркіровки, вимоги до рухомого складу і відповідальність персоналу у разі аварійної ситуації, і тому доставка небезпечних вантажів по території України вказаними видами транспорту регулюється різною базою, нормативно-правовими актами, національними правилами по окремих видах транспорту, міжнародними законами і угодами, загальними положеннями про ліцензування, нормами про вивіз, ввезенні до України, а також транзиті небезпечних вантажів через територію України, що ускладнює процес перевезення, робить його небезпечним, тому що при цьому виникає безліч розбіжностей та суперечностей. Наприклад, ст. 1 ДОПНВ передбачає певний перелік транспортних засобів, які призначені для перевезення небезпечних вантажів, що відсутнє у Законі України «Про

перевезення небезпечних вантажів». Так саме, ст. 2 ДОПНВ встановлює вимоги про стан і конструкцію транспортних засобів, їх устаткування, терміни експлуатації, в той час як внутрішнім законодавством України це питання не регулюється [6].

Міжнародне законодавство передбачає певний порядок вирішення спорів, які виникають у сфері перевезення небезпечних вантажів, адже законодавством України такий порядок вирішення спорів не конкретизований. Так, наприклад, у ст. 24 Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» передбачено, що спори, які виникають у цій сфері, розв'язуються відповідно до чинного законодавства України [7].

Крім того, у сфері перевезення небезпечних вантажів в Україні діють відповідні правила по кожному виду транспорту, розроблені на підставі міжнародних документів і рекомендацій: Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів, Правила дорожнього руху, Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, Правила ядерної і радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів, Правила перевезень небезпечних вантажів по залізницях, Правила перевезення наливних вантажів, Інструкція про повітряні перевезення спеціальних та небезпечних вантажів.

Оскільки перевезення небезпечних вантажів є специфічним видом перевезень, то потрібно урахувати потенційну небезпеку вантажу при його транспортуванні, тому висувуються особливі підвищені вимоги до транспорту і персоналу, у зв'язку з чим прийнятий ряд нормативних документів, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів» від 1 червня 2002 року № 733; Ухвала Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів» від 31 жовтня 2007 року № 1285; Наказ Міністерства транспорту і зв'язку України «Про здійснення контролю за наявністю договорів про страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів» від 15 жовтня 2002 року № 734.

В Україні широко використовують дорожній транспорт для перевезення небезпечних речовин. Ці перевезення регулюють працівники ДПС. При контролі за перевезенням небезпечного вантажу працівник підрозділу ДПС повинен перевіряти у водія перераховані в ПДР документи, а саме:

- узгодження маршруту дорожнього перевезення небезпечного вантажу, видане Державтоінспекцією;
- свідоцтво про допуск транспортного засобу до перевезення небезпечного вантажу;
- свідоцтво про допуск водія до перевезення небезпечного вантажу.

По діагоналі шляхового листа має бути нанесена червона смуга. Крім того, транспортний засіб повинен бути обладнаний відповідними інформаційними таблицями про небезпечний вантаж, які розміщуються на ньому спереду, із-

заду та на бокових поверхнях. Числові значення в таблиці мають відповідати перевізним документам на вантаж [8].

Але нормативна база на даному етапі у сфері перевезення і нагляду за цими вантажами з боку Державтоінспекції недостатньо розроблена, тому що часу з моменту приєднання України до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) з 2000 року пройшло небагато, а питанням в Україні щодо видання відповідної літератури не приділялось уваги. Тому удосконалення питань щодо перевезення небезпечних вантажів потребують як аналізу теоретичних джерел, напрацьованих дотепер, так і розробки нових видань, що відповідають існуючим нормативним документам [9].

Щодо Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 26 липня 2004 року № 822 відповідно до вимог законів України «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про автомобільний транспорт», «Про приєднання України до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ)», а також з метою забезпечення безпеки перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом потрібно:

1. Затвердити Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів.
2. Визначити єдиним загальнодержавним центром, що здійснює керівництво в галузі спеціальної підготовки водіїв автотранспортних засобів, які перевозять небезпечні вантажі, департамент Державтоінспекції МВС України.
3. Визначити базові навчально-методичні центри, де організовувати навчання викладацького складу регіональних центрів та перепідготовку працівників Державтоінспекції, на яких покладено обов'язки з контролю за перевезенням небезпечних вантажів.
4. Розробити та затвердити за погодженням з Міністерством транспорту України навчально-тематичний план і програми курсів спеціальної підготовки водіїв автотранспортних засобів, що перевозять небезпечні вантажі, з урахуванням затверджених Правил.
5. Забезпечити видання Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів і через засоби масової інформації довести їх вимоги до суб'єктів перевезень небезпечних вантажів [10].

Це торкається удосконалення дій при контролі за дотриманням вимог, що стосуються дорожнього перевезення небезпечних вантажів, які покладаються на підрозділи Державтоінспекції МВС України у відповідності до Директиви Європейської Ради від 06.10.1995 р. № 95/50/ЄС «Про єдиний порядок проведення дорожнього контролю транспортних засобів, які перевозять небезпечні вантажі» і розглядаються усіма країнами — учасниками Європейської Ради та інших, що потребують аналізу і з'ясування [11].

Основні нормативно-правові документи, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів в Україні: Закон України «Про Приєднання України до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ)», Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів», Закон України «Про транспорт», Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи

щодо запобігання надзвичайним ситуаціям під час перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом», Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів.

Законом України «Про транспорт» від 10.11.94 покладається обов'язок на вантажовідправника або вантажоодержувача забезпечити охорону та супровід небезпечних вантажів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, а також ставиться вимога перед відправниками і одержувачами небезпечних вантажів про гарантію безпеки організації перевезення таких вантажів.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.99 «Про заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям під час перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом» уряд визнав за необхідне приділити серйозну увагу підготовці водіїв автомобілів до перевезення небезпечних вантажів та отримання ними в органах Державтоінспекції відповідних свідоцтв на право виконання такого перевезення, адже від них значною мірою залежить перевезення і відповідальність за це є дуже високою.

При перевезенні небезпечних вантажів обов'язково використовується також Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні і Статут автомобільного транспорту. Цими нормативними актами регламентовані питання щодо дотримання міжнародних нормативів та стандартів у сфері перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом, укладання договору, приймання вантажу, його розміщення, кріплення, перевезення, видача і т. ін.

Проаналізувавши вітчизняне та міжнародне законодавство, яке регулює перевезення небезпечних речовин, можемо сказати, що воно є недосить чітким. Проблеми правового регулювання перевезення небезпечних речовин являють собою виникнення розбіжностей у нормативно правових актах, що призводить до розбіжностей та суперечностей. На нашу думку, було б доцільним створити єдиний закон, який регулював би перевезення небезпечних речовин усіма видами транспорту і єдиний орган, який контролював би ці перевезення. Гадаємо, що ці зміни потрібно зробити терміново, при цьому ми зможемо уникнути екологічних катастроф та запобігти подальшому забрудненню навколишнього середовища, що суттєво вплине на життя і здоров'я наших нащадків.

### *Література*

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // ВВРУ. — 1996. — № 30. — Ст. 3.
2. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2245-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 15. — Ст. 1.
3. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1644-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 28. — Ст. 1-3.
4. Хіміч А. А. Екологічна безпека як елемент національної безпеки / А. А. Хіміч // Право України. — 2002. — № 11. — С. 46.
5. Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26 липня 2004 року № 822.
6. Про приєднання України до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ): Закон України від 2 березня 2000 р. № 1511-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 13. — Ст. 116.

7. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1644-III// Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 28. — Ст. 1-3.
8. Організація перевезення небезпечних вантажів: Підручник / І. П. Енглезі, О. Е. Пахно. — Донецьк: ДІАТ, 2008. — 240 с.
9. Директиви Європейської Ради від 06.10.1995 р. № 95/50/ЄС «Про єдиний порядок проведення дорожнього контролю транспортних засобів».
10. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1644-III// Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 28. — Ст. 4.
11. Наказ МВС України від 26.07.2004 р. № 822 «Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів».

#### Анотація

**Недокус М. О.** Проблеми правового регулювання перевезення небезпечних речовин. — Стаття.  
У статті проаналізовано національне, а також міжнародне законодавство, що регулює перевезення небезпечних речовин і проблеми, які з цим виникають.

**Ключові слова:** небезпечні речовини, небезпечні вантажі, перевезення небезпечних речовин, класи безпеки.

#### Аннотация

**Недокус М. О.** Проблема правового регулирования перевозки опасных веществ. — Статья.  
В статье проанализировано национальное, а также международное законодательство, которое регулирует перевозку опасных веществ и проблемы, которые при этом возникают.

**Ключевые слова:** Опасные вещества, опасные грузы, перевозка опасных веществ, классы опасности.

#### Annotation

**Nedokus M. O.** Problem of the legal adjusting of transportation of hazardous substances.  
The article analyzed national and also international legislation which regulates its transportation of dangerous substances and problems that arise with this.

**Keywords:** Dangerous substances, dangerous loads, transportation of dangerous substances, class of danger.

УДК 347.4:796.03

**Ю. С. Савранська (Суха)**

### ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРНИХ КОНТРАКТІВ (КОНТРАКТІВ ПРО ПЕРЕХОДИ СПОРТСМЕНІВ) В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Протягом останніх кількох років активно ведеться дискусія про місце спортивного права в системі права як галузі права та наукової дисципліни. Не вдаючись до глибокого аналізу цієї полеміки, слід відзначити, що сьогодні спортивне право — це досить великий масив правових норм, які регулюють особливі за своїм складом, змістом та сутністю суспільні відносини. Такі відносини складаються у зв'язку з підготовкою, організацією